די שעדליכע גלייכגילטיגקייט.

די אויפגאַבען פון אָרטאָדאָקסישען יודענטום אין יעצטיגען מאָמענט זענען אומגעהויער גרויס. צו וועלכען געביט פון אונזערע געזעלשאַפטליכע ענינים מיר זאָלען ניט צוגעהן, אומעטום וואַרטען וויכטיגע, נויטיגע און דרינגענדע אַרבייטען.

עס איז אָבער פאַר יעדען קלאָר, אַז די ערשטע און וויכטיגסטע אויפגאַבע פון דער אָרטאָדאָקסיע אין איצטיגען מאָמענט איז צו געפונען אַ לעזונג צו דער אַנגעוועהטאָגטע פראַגע וועגען דער ערציהונג פון אונזערע קינדער אין יודישען גייסט. וואָרום די פראַגע וועגען דער ערציהונג פון אונזערע קינדער איז דאָך איינע פון די הויפט-יסודות פון אונזער פאָלקס-עקזיסטענץ, און פערנאַכלעסיקענדיג די חנוך פראַגע גראָבען מיר אונטער די פונדאַמענטען אויף וועלכע עס שטיצט זיך דער גאַנצער בנין בית ישראל.

ווען אונזער יוגענד פערלאָזט אונז און געהט איבער אין פרעמדע לאַגערן — ווער-זשע וועט ירש'ענען אונזערע גייסטיגע אוצרות און ווער וועט ווייטער שפינען די גאָלדענע קייט פון אונזער גרויסען עבר — אין דער צוקונפט?

אָבער וויפיעל איז שוין ביי אונז גערעדט און געשריבען געוואָרען איבער דער פראַגע פון חנוך הבנים והבנות, וויפיעל איז שוין וועגען דעם דעבאַטירט געוואָרען אין דער אָרטאָדאָקסישער פרעסע און אויף פערזאַמלונגען און דאָך איז גאַנץ ווייניג אויף דעם געביט געטהון געוואָרען. נאָכמעהר, וואָס ווייטער ווערט דער ענין אַלץ מעהר פערפלאָנטערט, וואָס אַ טאָג שפעטער ווערט די לאַגע אַלץ ערגער, אַלץ מעהר שפירען מיר די קאָנסעקווענצען פון אונזער פערנאַכלעסיגקייט אויפ'ן דאָזיגען געביט.

נאָר אויב אויף דעם געביט פון חנוך הבנים ווערט כאָטש ווייניג געטהון, ווי אַזוי זעהט עס אויס מיט'ן מצב החנוך פון אונזערע טעכטער?

יאָ, אויך וועגען דעם, וועגען חנוך הבנות איז שוין די לעצטע צייט פיעל גערעדט און געשריבען געוואָרען, דאָס אייז האָט זיך שוין אין פיעל ערטער אַ ריהר געטהון אָבער אין אַלגעמיין איז אין דער גרויסער יודישער מחנה נאָך מעהרסטענטיילס די אָרטאָדאָקסישע עסקנים געבליבען צו דער פראַגע אייזקאַלט. זאָגאַר אין די ערטער ווי די אָרטאָדאָקסיע האָט די מעהרהייט האָט זי נאָך נישט בעוויזן צו שטעלען אָט די פראַגע פון חנוך הבנות, אַלס אַקטועלסטע און דרינגענסטע פון יעצטיגען מאָמענט!

און אָט דאָס מוז גלייך געטהון ווערען, ווייל די פראַגע איז דריגגענד, די פראַגע ריהרט אָן די יסודות פון אונזער פאָלק, און איז איינע פון די הויפט סיבות פון אונזער גייסטיגען חורבן, פון אונזער גייסטיגער און מאָראַלישער געפאַלענקייט, און מיר קענען זיך נישט פאָרשטעלען אונזער אויפבויאונג, אונזער גייסטיגען דערהויבען זיך, אהן דער לעזונג פון דער פראַגע, אָן דער רעליגיעזער ערציהונג פון אונזערע טעכטער.

ווייל מיר מוזען וויסען, אַז אַ פאָלק ווערט ערצויגען אין גייסט פון די מוטערס. און אַ שוידער נעהמט אַרום, ווען מיר שטעלען זיך פאַר די ערציהונג פון צוקונפטיגען דור, דעם צוקונפטיגען יודישען פאָלק, אין דעם גייסט פון, אָט די צוקונפטיגע יודישע מוטערס, וועלכע ווערען איצט ערצויגען אָהן גייסט, אָדער אין אַ גייסט פון פעראַכטונג און האַס צו אַלץ וואָס איז אונז הייליג און טייער, צו אַלץ וואָס האָט אונז דערהאַלטען אַלס פאָלק, און דורכגעפיהרט דעם לאַנגען און שווערען גלות וועג ביז איצט.

מיר וויסען אַיידער מ'האָט די יודען די תורה געגעבען, וואָס זי האָט געדאַרפט זייער נשמה ווערען, וואָס זי האָט געברויכט איינגעקריצט און איינגעוועבט ווערען אין זייער גאַנצען וועזען, ווערען זייער לעבענס-נערוו האָט מען געמוזט מיט די מוטערס פריהער רעדען.

ווייל זי, די פרוי, וואָס פון איהר ערשטער מינוט, וואָס עס הויבט זיך צו וועבען דער צוקונפטיגער מענש, ביז עס ענטוויקעלט זיך אין איהם זיין פערשטאַנד, זיין דעת, ווערט ער ערצויגען אין איהר שויס, און ממילא האָט זי די גאַנצע השפעה און ווירקונג אויף דער דערציהונג פון קינד, דעם צוקונפטיגען מענש.

און דעריבער אויב מיר ווילען, אַז דער צוקונפטיגער דור, דאָס צוקונפטיגע יודישע פאָלק, זאָל אַ יודיש פאָלק זיין, מוזען מיר זיך נעהמען מיט אַ אָנגעשטרענגטער ענערגיע צו ערציהען אונזערע טעכטער אין תורה גייסט, אַז זיי זאָלען אמת-יודישע מוטערס ווערען, און דאַן וועל'ען זיי אַ אמת יודישען דור קענען ערציהען.

עס איז אַוועק פאַר אונז אונזער יוגענד אין פרעמדע גערטנער שפאַצירען, פרעמדע בלומען, דע קולטורען פפלעגען, און אונזער גאָרטען פערוויסט, אונזער תורה — פאַרלאָזען.

פאַרוואָס?

ווייל מיר האָבען פערנאַכלעסיגט אונזער אויפגאַבע, צו געבען אונזערע קינדער אַ העכט יודישע ערציהונג, ווייל מיר האָבען נישט געזאָרגט צו גרינדען די געהעריגע חנוך-אַנשטאַלטען אין יודישען גייסט.

אָבער אין דער צייט פון אונזער פערנאַכלעסיגונג האָבען פערשטאַרקט זייער איינפלוס די פרייע העברעאיסטישע און יודישיסטישע שולען און איצט מוזען מיר מיט זיי פיהרען אַ קאַמף אַרויסצוראַטעווען אונזערע קינדער פון זייערע הענד.

אָבער צו זענען מיר ווי געהעריג צו געגרייט צום דאָזיגען שווערען און ביטערן קאַמף?

זיי, די פרייע זענען ווי געהעריג אָרגאַניזירט מיט אַ פעסטער דיסציפלין און מיר די אָרטאָדאָקסיע — צושפליטערט צוריסען און דעזאָרגאַניזירט.

זיי, די פרייע, טהוען מעשים. און מיר?

ווע‌לען מיר אָבקומען בלויז מיט'ן רעדען?

כל זמן מיר וועלען ניט קאָנצענטרירען אַלע אונזערע קרעפטען אין קאַמף פאַר אונזער קיום, כל זמן מיר וועלען נישט איבערגעהן פון ווערטער צו מעשים — האָבען מיר נישט די מינדעסטע שאַנסען דעם — קאַמף צו געוואונען.

אַלע פעלקער קאָנצענטרירען אין זייער קאַמף מיט'ן שונא די שטאַרקסטע מיליטערישע אָבטיילונגען די שווערסטע האַרמאַטען און געפאַנצערטע פעסטונגען; אויך מיר, כדי צו בעזיגען אונזער געפעהרליכען שונא, די שעדליכע זיטען און די פרעמדע קולטורען, וואָס הערשען ביי היינטיגען טאָג אויף דער יודישער גאַס, מוזען מיר וואָס מעהר תורה-ליכט צווישען אונזערע יונגע קינדער פערשפרייטען, ווייל אונזער פאַנצער איז די תורה, אונזער געוועהר — דער קול יעקב.

אָרטאָדאָקסישע יודען! איהר מוזט זעהען אומבעדינגט במשך פון די קומענדע ימים טובים ביי אייך בית-יעקב שולען אויפצושטעלען. און זיי צוגלייך מיט אַלע אָרטאָדאָקסישע חנוך אַנשטאַלטען זייער עקזיסטענץ צו זיכערען. *

צו דער דאָזיגער הייליגער אויפגאַבע מוזען מיר זיך נעהמען מיט געמיינזאַמע כחות.

שלומי.

די וואונדערליכע רעטונג פון מלכות בית דוד.

17) (היסטאָרישע ערצעהלונג)

העלדישקייט און לעבענס-געפאהר.

אַ פאָר טעג נאָכדעם האָט בוסתנאי בעשלאָסען צו מאַכען אַ בעזוך ביי זיין חבר אחאי, און איהם איבערגעבען פון דעם גרויסען נס, דורך וועלכען ער איז געראַטעוועט געוואָרען און ער האָט זיין בעשלוס דורכגעפיהרט אָהן קיינע שטערונגען. אויפ'ן וועג האָט ער זיך פלוצלונג בעגעגענט מיט'ן קרוין-פרינץ שירויע, וועלכער איז געגאַנגען בעוואַכט מיט אַ גאַנצע קאָמפּאַניע בעוואָפענטע דינער, ווי זיין שטייגער איז געווען שטענדיג.

— וואוהין געהסטו, בוסתנאי? — האָט דער קרוין-פרינץ אויסגערופען.

— איך געה — האָט בוסתנאי געזאָגט — צום קעניגליכען שטאַל-מייסטער אבון.

— טאָ געה איך מיט דיר, דען מיין אַראַביש פערד איז קראַנק און דער קעניג האָט מיר ערלויבט אויסצוקלויבען זיך פון זיינע שטאַהלען אַנ'אַנדער פערד. און וואָס האָסטו דאָרט צו טהוען — האָט דער קרוין-פרינץ זיך געווענדעט צו בוסתנאי'ן.

— איך וויל בעזוכען מיין חבר אחאי, מיט וועלכען כ'האָב צוזאַמען געלערנט ביי מיין זיידען פון מיין קינדהייט אָן.

— און וואָס טהוט דאָרט, אָט דער אחאי?

— אבון איז זיין פעטער און ער האָט איהם גענומען פאַר אַ חתן פאַר זיין בת יחידה.

און אַזוי זענען זיי צוזאַמען געגאַנגען צו אבון'ען.

בשעת ביידע פרינצען זענען אַריינגעקומען צו אבון'ען אין הויז האָט זיי בעגעגענט אין טהיר, זיין טאָכטער שרה, שירויע איז געבליבען שטעהען, ווי בעצויבערט, דערזעהענדיג איהר: ער איז פערבלענדעט געוואָרען פון איהר שעהנקייט.

— שענע יודישע טאָכטער — האָט ער אויסגערופען — דו ביזט עהנליך צו אסתר המלכה, פון וועלבער מיר שטאַמען.

שרה האָט געשוויגען; ווי אַ צוטומעלטע איז זי געשטאַנען פאַר'ן פרעמדען, און זי האָט געוואָלט אַרויסגעהן פון שטוב.

— בלייב דאָ האָט שירויע אויסגערופען — דו האָסט חן געפונען אין מיינע אויגען. איך דערלאַנג דיר די רוט פון אונזער עלטער זיידען אחשורוש.

אינ'ם דאָזיגען אויגענבליק האָט זיך בעוויזען אבון.

— וואָס בעפעהלט מיין הער? — האָט ער אויסגערופען, ווען ער האָט דעם פרינץ דערזעהן — וואָס פערשאַפט מיין אָרים הויז דעם הויכען כבוד צו האָבען דעם בעזוך פון פערסיענס קרוין יורש?

וועהרענד אבון האָט דאָס גערעדט, האָט שרה זיך אַרויסגעשאַרט און איז ענטלאָפען. שירויע האָט נישט געוואָגט אָבצוהאַלטען איהר אין דער געגענוואַרט פון איהר פאַטער. ער האָט דעריבער געזאָגט אבון'ען, נאָך וואָס ער איז געקומען און איז געגאַנגען מיט איהם אין די שטאַהלען כדי אויסצוקלויבען זיך אַ גוט אַראַביש פערד.

שרה איז דערווייל אַנטלאָפען צו איהר מוטער; אויך בוסתנאי איז אַוועקגעגאַנגען מיט זיין חבר אחאי און מען האָט באַלד בעשלאָסען נאָך אין זעלבען טאָג אָבצושיקען שרה'ן אין אַ ווייטיג שטעדטעל.

אויף צומאָרגענס איז פרינץ שירויע ווידער געקומען צו אבון'ען אין שטוב, אָבער דאָ האָט ער זיך דערוואוסט, צו זיין גרויסען פערדרוס, אַז שרה איז אַוועקגעפאָהרען.

דריי מאָנאַטען זענען אַריבער און מען האָט געמיינט, אַז פרינץ שירויע האָט שוין אין שרה'ן פערגעסען און מען האָט בעשטימט דעם טאָג פון די חתונה. דאָך אויס פאָרזיכטיגקייט האָט מען בעשלאָסען די חתונה צו מאַכען בשתיקה. און די כלה ברענגען ערשט אין לעצטען טאָג. דאָס האָט אָבער נישט געהאָלפען, שירויע האָט אין שרה'ן נישט פערגעסען; ער האָט בעשטעלט שפיאָנען, וועלכע האָבען איהם געמעלדעט וועגען אַלץ, וואָס קומט פאָר ביי אבון'ען אין שטוב, אַזוי אַרום האָט ער זיך דערוואוסט, ווען די חתונה דאַרף פאָרקומען.

ביי אבון'ען אין שטוב האָט מען דערווייל געמאַכט די הכנות צו פייערן מיט גרויס פראַכט די חתונה פון דער בת יחידה. די שענסטע יודען פון דעסטאַגראַד, צווישען זיי אויך בוסתנאי האָבען זיך פערזאַמעלט ביי אבון'ען צו דער חופה. אין גאָרטען ביים שטוב האָט מען די חופה אויפגעשטעלט. דער חתן אחאי איז שוין געווען דאָרט און מ'האָט געוואַרט אויף דער כלה. ביי די קלאַנגען פון מוזיק האָבען פאָטער און מוטער געפיהרט זייער טאָכטער צו דער חופה. פלוצלונג אָבער האָט זיך אַריינגעריסען אין גאָרטען דער פרינץ שירויע מיט אַ בעוואָפענט'אַ באַנדע דינער, האַלטענדיג דאָס בלויזע שווערד אין דער האַנד, איז ער צוגעלאָפען צו דער כלה, אַרומגענומען זי מיט זיין לינקער האַנד. די עלטערן האָבען אָנגעהויבען פערצווייפעלט צושרייען; די געסט אַרום זענען געבליבען שטעהן ווי פערשטיינערט. אחאי האָט זיך געוואָרפען אויפ'ן פרינץ מיט אַ פורכטבאַרען געשריי. דער פרינץ האָט אויפגעהויבען זיין שווערד, כדי איהם דעם קאָפּ אָבצוהאַקען. אָבער אינ'ם זעלבען אויגענבליק איז צוגעשפרונגען בוסתנאי און האָט מיט זיין שווערד דורכגעשטאָכען דעם פרינץ דעם רעכטען אָרעם. זיין שווערד איז ביים פרינץ פון די רעכטע האַנד אַרויסגעפאַלען, די רעכטע האַנד איז איהם געבליבען הענגען ווי פאַראַליזירט. אחאי האָט דאַן געכאַפּט זיין שווערד און געוואָרפען זיך אויפ'ן פרינץ. אָבער דאָ זענען אונטערגעלאָפען דעם פרינצ'ס דינער און האָבען זיי ביידע געשמידט אין קייטען. דאַן האָבען זיי גענומען מיט זיך דעם פער'חלוש'טען פרינץ און ביידע געפאַנגענע און זענען אוועק צוריק אין קעניגליכען פאַלאַץ.

דער קעניג האָט זיך דערשראָקען, ווען ער האָט זיך דערוואוסט, וואָס דאָ איז פאָרגעקומען. ער האָט בעפוילען, אַז מען זאָל זאָרגען וועגען שירויעס געזונד. ביידע געפאַנגענע, אחאי'ן און בוסתנאי'ן האָט ער געהייסען אַריינברענגען אין דער פעסטער קעניגליכער טורמע.

אויף צומאָרגענס האָט דער קעניג פערזאַמעלט אַלע פירשטען פון פערסיען, און האָט זיי געלאָזט מעלדען וועגען דעם וואָס אחאי און בוסתנאי האָבען געטהון. די פירשטען האָבען איינשטימיג אַרויסגעטראָגען פאַר ביידען אַ טויט אורטייל.

איבער אחאי — האָט דער קעניג געזאָגט — מעג זיך דער טויט-אורטייל אויסגעפיהרט ווערען; אָבער בוסתנאי — איהר ווייסט דאָך, וואָס איך האָב אַ מאָל אין חלום געזעהן געוואָרען!

(פאָרטזעצונג קומט.)